

традиційному розподілі чоловічих і жіночих соціальних ролей у суспільстві, диференційованому підході, заснованому на видах діяльності, що виключає жінку з сімейного вогнища.

Аналіз наукової літератури дає підстави для висновку, що розвиток фізичного виховання історично зумовлювався соціальними та біофізіологічними факторами. О. Ворожбитова стверджує, що спеціалізовані соціальні категорії є механізмами подолання протиріччя між біологічно обумовленим набором фізіологічних можливостей людини та необхідністю узгодження окремих їх сторін.

Отже, гендерний підхід у фізичному вихованні виступає одним зі складників особистісно орієнтованого підходу до навчання та виховання особистості, урахуваючи її індивідуальні особливості відповідно до статі, сприяє вибору на цій основі оптимального й ефективного змісту, форм і методів навчання й виховання, створює розвивальне освітнє середовище.

1. Круцевич Т. Ю., Захарченко М. О., Марченко О. Ю. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. К. : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2017. № 3 (1). С. 180-183.

2. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. К. : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2019. № 2. С. 104-114.

УДК 343.54

DOI: 10.31733/17-03-2023-620-622

Вікторія РУФАНОВА

слідчий-криміналіст відділу
розслідування злочинів, скоєних
проти життя та здоров'я особи,
СУ ГУНП у Дніпропетровській області,
кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ НА СТАН ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі Стамбульська конвенція) була ратифікована 20 червня 2022 р. Україна приєдналась до визнання загальноєвропейської мети цього договору: захист жінок від усіх форм насильства, недопущення кримінального переслідування

та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства, яке може бути вчинено також стосовно чоловіків та дітей (хлопців та дівчат) [1].

Ратифікація Стамбульської конвенції є результатом серйозного занепокоєння щодо масштабів та форм поширення гендерно зумовленого насильства. Переважно жінки та дівчата (80 % із загальної кількості постраждалих) піддаються таким формам гендерно зумовленого насильства як домашнє насильство, зґвалтування, сексуальні домагання, злочини «честі», примусові шлюби, каліцтво жіночих геніталій тощо.

Варто зазначити, що ратифікація та набрання чинності Стамбульської конвенції відбулася в період збройного конфлікту, який став наслідком збройної агресії з боку РФ. Дія Стамбульської конвенції поширюється і на період збройних конфліктів та захищає постраждалих від його наслідків, адже саме цей період характеризується тривалими порушеннями прав людини, особливо цивільного населення, у тому числі жінок та дітей.

Після початку повномасштабного вторгнення на територію України набули поширення такі форми гендерно зумовленого насильства, як зґвалтування, погрози зґвалтування, каліцтво статевих органів, сексуальне рабство, у тому числі примусовий шлюб, тортури сексуального характеру, примусова проституція, примусове оголення, сексуальні домагання тощо.

У ст. 4 Стамбульської конвенції зазначається, що сторони угоди засуджують усі форми дискримінації стосовно жінок та повинні своєчасно вживати законодавчих та інших

заходів з метою запобігання дискримінації. Зокрема мова йде про закріплення в національному законодавстві принципу рівності між жінками та чоловіками, заборону дискримінації жінок за допомогою санкцій, а також скасування дискримінаційних законів та практик [1].

Звернемо фокус уваги на ті зміни, які було внесено до Кримінального кодексу України з метою імплементації положень Стамбульської конвенції. Так, міжнародний договір рекомендує країнам учасникам криміналізувати сексуальне насильство (ст. 33), переслідування (ст. 34), фізичне насильство (ст. 35), сексуальне насильство, в тому числі звалтування (ст. 36), примусовий шлюб (ст. 37), каліцтво жіночих геніталій (ст. 38), примусовий аборт та примусову стерилізацію (ст. 39), сексуальні домагання (ст. 40), злочини в ім'я честі, передбачити в законодавстві обставини, що обтяжують покарання, обмежувальні та захисні приписи. Сторони повинні забезпечити, щоб провадження могло продовжуватися навіть, якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу.

Станом на березень 2023 р. Кримінальний кодекс містить норми, які передбачають відповідальність за гендерно зумовлене насильство та є реалізацією положень Стамбульської конвенції. Так, встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1); примусовий шлюб (ст. 151-2); незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134 КК); невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1). Кримінальний кодекс України доповнено розділом про обмежувальні заходи щодо осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 91-1). Змінено редакцію низки статей, які передбачають відповідальність за посягання на статеvu свободу та статеvu недоторканість особи (ст.ст. 152, 153, 154 КК та ін.). У лютому 2021 року КК доповнено ст. 156-1 «Домагання дитини для сексуальних цілей» та іншими статтями, спрямованими на захист дітей від сексуального насильства (ст.ст. 301-1, 302-2 КК), відредаговано обставини, що обтяжують покарання: «(б-1) вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» та ін.

Також, ст. 121 КК доповнено новою формою тяжкого тілесного ушкодження як «каліцтво статевих органів», однак Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень не містять пояснення, що слід вважати таким ушкодженням [2]. Це в свою чергу викликає труднощі під час кваліфікації діянь винної особи.

Поряд з цим, слід зазначити, що не криміналізованим на сьогодні залишається сексуальне домагання, як цього рекомендує ст. 40 Стамбульської конвенції та переслідування (ст. 34), у тому числі кіберпереслідування [3].

Сексуальне домагання (харасмент) – це будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища [1]. Формами домагань може бути переслідування жертви на сайтах соціальних мереж, надсилання текстових повідомлень через мобільний телефон чи електронну скриньку, в інтернет форумах.

Переслідування, будучи умисною поведінкою, яка полягає у повторному здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку, може проявлятися й у формі кіберсталкінгу (кіберпереслідування) – переслідування за допомогою використання Інтернету, електронної пошти або мобільних телефонів. Кіберсталкінг полягає в повторному здійсненні загрозливої поведінки, спрямованої на іншу особу, що змушує його чи її боятися за свою безпеку (надсилання електронних листів, текстових повідомлень, які є образливими або загрозливими; розміщення образливих коментарів про респондента в Інтернеті; обмін інтимними фотографіями або відео респондента в Інтернеті або по мобільному телефону) [4].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що Стамбульська конвенція має позитивний вплив на протидію гендерно зумовленому насильству та трансформацію національного законодавства. Ратифікація Стамбульської конвенції є вирішальним кроком на шляху до євроінтеграції та демонстрації всьому світу, що права людини є пріоритетом у діяльності держави. Повага до автономії людини, захист її честі, гідності, забезпечення недоторканості є тими орієнтирами, якими прагне керуватися держава в лиці її органів.

Поряд з цим, залишаються не вирішеними питаннями належного впровадження заходів попередження вчинення гендерно зумовленого насильства, ефективної взаємодії правоохоронних органів, зміни свідомості та відношення до потерпілих від такого

насильства та механізм взаємодії з кривдником. Збройний конфлікт оголив проблему сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, зокрема щодо правильної кваліфікації таких дій, притягнення винних до відповідальності, надання допомоги постраждалим. Відсутній механізм виплати компенсацій постраждалим. Це лише вершина тих проблем, які сьогодні вирішує наша країна, однак поряд з цим, не викликає заперечень, що вектор руху до європейських цінностей, гендерної рівності та недопустимості гендерно зумовленого насильства – це шлях до європейських цінностей, розвитку, миру та добробуту у майбутньому.

1. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text/>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції): Закон України від 18.02.2021 р. № 1256-IX. Офіційний вісник України. 2021. № 23. С. 120.

3. Руфанова В. Кібернасильство як форма гендерно зумовленого насильства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 5 С. 128-131. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fjournal-vjhr.sk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2022%2F01%2FVJHR_5_2021-Last.pdf&clem=2312107&chunk=true.

4. Violence against women: an EU-wide survey. Main results. European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

УДК 343.541.2

DOI: 10.31733/17-03-2023-622-624

Ольга ШАРМАР

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗГВАЛТУВАННЯ ЯК ФОРМА ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

В українському законодавстві відсутнє поняття гендерно-обумовлене насильство, яке в доктрині розглядається в розумінні насильства в сім'ї, насильства над дітьми. До певного часу національне законодавство не регулювало проблеми гендерно-обумовленого насильства саме в контексті збройного конфлікту. Активізація процесів подолання гендерно-обумовленого насильства та недискримінації почали привертати значну увагу після підписання Україною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС через необхідність гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Ще одним фактором став початок тісного співробітництва зі структурами ООН в рамках розв'язання гуманітарних питань, пов'язаних із військовим конфліктом, який виник в Україні з початком агресії РФ у 2014 р.

Поняття «гендерно-обумовлене насильство», «домашнє насильство», «сексуальне насильство» досить часто розглядаються як синоніми. Під гендерно-обумовленим насильством (далі – ГОН) охоплюється порушення низки прав людини та може мати різні прояви до, під час та після завершення конфлікту, пов'язаного зі збройним конфліктом та домашнім насильством.

Кримінальний кодекс України у розділі IV «Кримінальні правопорушення проти статеві свободи та статеві недоторканості особи» передбачає кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, до яких відносяться згвалтування, сексуальне насильство, примушування до вступу в статевий зв'язок, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, розбещення неповнолітніх та домагання дитини для сексуальних цілей.

Враховуючи норми чинного кримінального законодавства до сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом можна віднести: згвалтування, примусову проституцію, примусова вагітність, примусовий аборт, примусову стерилізацію,